

ІНСТРУМЕНТИ В УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У дослідженні визначено, що прогнозування і планування являють собою два найбільш важливих інструменти, які використовуються для управління конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємництва. Визначено, наявність прогнозованої і непрогнозованої динаміки в управлінні конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємництва. Розглянуто сутність форсайтних технологій, як інструменти формування конкурентоспроможності суб'єктів інноваційного підприємництва. Запропоновано здійснювати дорожнє картування як комплексний інструментарій моделювання майбутнього стану суб'єкта інноваційного підприємництва в рамках досягнення поставленої стратегічної мети.

Ключові слова: управління конкурентоспроможністю, форсайтні технології, суб'єкти інноваційного підприємництва, дорожнє картування.

К. А. ANDRIUSHCHENKO

Kyiv National Economics University Named after Vadym Hetman

TOOLS IN MANAGEMENT BUSINESS COMPETITIVENESS OF BUSINESS INNOVATION

Abstract – The study determined that prediction planning are the two most important tools used for managing business innovation competitiveness business. The essence of the key features in the management competitive business innovative entrepreneurship. Determined and predictable availability unpredictable dynamics management competitive business innovation business. The essence of innovation-active and innovative business-oriented innovation business, who are willing to stay ahead of future changes kontradaptatsiyi due to their development, so dynamic display stability, which is directly associated with their competitiveness. The essence of Foresight technology as a tool for business innovation competitiveness business. Clarified the definition road map as a tool for modeling and managing strategic business competitiveness innovative entrepreneurship. A carry road Mapping tools as a comprehensive modeling of the future state of the subject innovative business within achieve strategic goals.

Key words: competitiveness management, foresaytni technology innovation business entities, road mapping.

Постановка проблеми. Забезпечення конкурентоспроможного розвитку інноваційного сегмента української економіки є одним з найважливіших завдань в аспекті трансформації траєкторії розвитку національної економічної системи. Наявність конкурентоспроможного інноваційного сегмента не тільки забезпечує сталий розвиток національної економіки, а й також підвищує рівень її інвестиційної привабливості.

У свою чергу, рішення задач трансформації траєкторії розвитку національної економіки з традиційною в інноваційну, а також її модернізація неможливе без достатнього фінансування, тобто без інвестицій в наукоємні рішення, що втілюються в подальшому в продукцію. Інвестиції, у тому числі, здійснювані в високотехнологічні галузі та сегменти національної економіки, повинні нести інвестору бажаний рівень віддачі при прийнятному для останнього рівні ризику. Отже, вкладення інвестиційних ресурсів має характеризуватися економічною доцільністю і результативністю. Але, як правило, в високотехнологічній сфері унікальні рішення досить довгий час залишаються латентними, і це є однією з причин того, що реальні обсяги інвестицій в інновації нижче очікуваних, це також є однією з причин відставання темпів розвитку українського інноваційного сегменту реального сектора національної економіки від світових темпів високотехнологічного зростання і розвитку.

Друга з можливих причин недостатньої ще ділової активності в наукоємних високотехнологічних галузях полягає в територіальній розпорошеності інвесторів і новаторів. Складається ситуація, при якій інновації переважно продукуються в центральних регіонах, але реальні інвестиції розосереджені по регіонах, віддалених від центру. В результаті інноваційні та інвестиційні потоки мають різну частотність та характеризуються дискретністю. Приведення їх у скоординований вид представляє собою нетривіальну задачу. Вирішення цього завдання полягає в тому, щоб створити стимули до інвестування в майбутнє.

Проблематика наукового прогнозування, в тому числі використовуваного для визначення перспективних трендів і вибудовування планів конкурентоспроможного розвитку суб'єктів інноваційного підприємництва, полягає в тому, що прогнози і плани, як правило, виражені в кількісних і вартісних показниках, слабо враховують можливі майбутні зміни макро- і мікроекономічного середовища.

Варто відзначити, що відбувається в даний час зміна технологічного укладу і перехід до підвищувальної фази нового економічного циклу зумовлюють необхідність пошуку нових методів, моделей і технологій прогнозування в першу чергу довгострокових змін глобального масштабу. Але тут є проблемні моменти – дуже часто прогнозування, засноване на науково-методичному апараті, виявляється невірним, або помилковим. Тому прогнози по своїй суті є статичними, в той час як динаміка яка відбувається майбутніх змін дуже висока. Звідси виникає закономірна диспозиція: з одного боку, рішення по управлінню конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємництва повинні ґрунтуватися на об'єктивних і достовірних прогнозах, в тому числі, в аспекті розвитку наукоємних високотехнологічних галузях. Але, з іншого

боку, саме тому що основна частина інноваційних рішень досить довгий час залишається латентною, складаються ситуації, в яких прогнози, зроблені в недавньому минулому, стають нерелевантними вже в найближчому майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науково обґрунтовані теоретико-методологічні аспекти, пов'язані з управлінням конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємництва, висвітлені в наукових працях Л.Л. Антонюк, І.О. Борисюк, А.А. Рябушкіна, І.М. Труніна, М. Портера, А. Сміта, Й. Шумпетера та ін. Враховуючи динамічні зміни зовнішнього економічного середовища та інтеграційну спрямованість України у світовий економічний простір, постає необхідність обґрунтування основних чинників впливу на формування та використання інструментів в управлінні конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємництва. Зазначене свідчить про актуальність і необхідність проведення даного дослідження.

Формулювання цілі статті. Метою статті є визначення: особливостей прогнозування і планування, як інструментів, що використовуються для управління конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємства; сутності інноваційно-активних та інноваційно-орієнтованих суб'єктів інноваційного підприємства, які готові випереджати майбутні зміни за рахунок використання форсайтних технологій.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх кількох років активної трансформації національної економічної системи та інтенсифікації розвитку інноваційного сегменту економіки увага до проблематики прогнозування неухильно зростає. Тому з урахуванням важливості забезпечення конкурентоспроможного розвитку суб'єктів інноваційного підприємства в довгостроковій перспективі є за необхідне розглянути інструментарій прогнозування докладніше.

1. Прогнозування та планування – одні із ключових процедур в управлінні конкурентоспроможністю підприємства. Загальновідомо, що наукове прогнозування, в тому числі прогнозування зростання і розвитку будь-яких господарюючих суб'єктів, виконує кілька ключових функцій в управлінні конкурентоспроможністю підприємства. Однією з найбільш важливих наукових функцій є функція передбачення, тобто функція логічного виведення наслідків з поточних даних обстеження об'єкта або системи, ці складові описують ті явища, процеси і факти, які відбуваються в сьогоденні, але вони латентні і, найімовірніше за все, будуть відкриті в майбутньому. Взагалі, говорячи про майбутнє як про наукову категорію, необхідно відзначити, що майбутнє, по-перше, є вбудованим в сьогодення і минуле. І, по-друге, майбутнє – є закономірністю зміни стану об'єкта або системи, що відбувається в наслідок об'єктивної необхідності. Зокрема, в даний час можна говорити про те, що спостережуваний етап сучасного інноваційного процесу і власне інноваційної хвилі, пов'язаної з великим економічним циклом (що в сукупності розглядається як новий технологічний уклад), є об'єктивним продовження процесів науково-технічного прогресу, які отримали ініціальний імпульс в попередні періоди.

На розумінні того, що майбутнє вбудовано в сьогодення і минуле, ґрунтується на футуризмі і форсайт – проектуванні. Основна ідея передбачення наукових теорій полягає в екстраполяції поточних тенденцій в їх майбутній стан. Це означає, що суб'єкт (група суб'єктів), керований бажанням передбачити майбутнє, повинні виходити з того, що не існує нічого, що порушує зв'язок між минулим і майбутнім.

Прогнозування і планування є найбільш часто згадувані процедури в аспекті управління конкурентоспроможністю, в тому числі суб'єктів інноваційного підприємства. Однак, як зазначає І.О. Борисюк, "... традиційне прогнозування дає все менш вдалі результати, а ортодоксальне планування викликає відторгнення як на макро-, так і на мікрорівні економічної системи. Все це ... вимагає розумної гармонізації ..." [2, с. 16].

Прогнозування конкурентоспроможного розвитку суб'єктів інноваційного підприємства є процедурою одного ряду управлінських дій, але при цьому результати прогнозування можуть істотно змінювати траєкторію еволюціонування самого суб'єкта як малої соціально-економічної системи. Пов'язано це в першу чергу з тим, що прогнозування завжди пов'язане з суб'єктивізацією.

Отже, ми виділяємо три основних типи планування (і кілька основних підтипів) в управлінні конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємства: за точністю і ретельністю дотримання планів, за терміном виконання плану, за ієрархією рівнів планування. При цьому різноманіття видів планів значно ширше, і кожному типу планування відповідають свої види планів. Варто відзначити, що представлена класифікація не є вичерпною, але покликана показати, що незалежно від різноманіття видів планів і їх типів? сутність процедур планування полягає в поданні обґрунтованого формалізованого судження щодо подальшого управління об'єктом (або системою).

Директивний і індикативний види планування є основними в тому сенсі, що формують загальну специфіку прийняття рішення по управлінню конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємства, в тому числі, в умовах змін, що відбуваються в національній економіці.

Основна відмінність директивного планування від індикативного полягає в тому, що воно являє собою жорстку сукупність рішень щодо постановки і втілення в життя поставлених цілей і завдань. Директивне планування, переважно використовується в командно-адміністративному управлінні, не передбачає адаптації суб'єкта інноваційного підприємства і системи управління ним. Незважаючи на наявні позитивні результати використання директивного планування (зокрема, директивне планування було використано для реалізації реформ в Китаї) в цілях управління конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємства, використання директивного планування не є оптимальним [3]. Навпаки, індикативне пла-

нування, яке не є жорстко детермінованим і інваріантно визначеним, ґрунтується на формуванні загальної стратегічної і тактичної концепції управління функціонуванням і розвитком будь-якого об'єкта, в т.ч. конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємництва, в сучасних умовах.

Таким чином, на підставі сказаного можна зробити висновок, що процес прогнозування розвитку суб'єкта інноваційного підприємництва за своєю цільовою суттю повинен бути спрямований на забезпечення конкурентоспроможності даного суб'єкта. Цією ж тезою необхідно керуватися при складанні планів, необхідних для управління конкурентоспроможністю суб'єкта інноваційного підприємництва. При цьому важливо враховувати, що плани конкурентоспроможного розвитку суб'єкта інноваційного підприємництва не повинні бути жорстко детермінованими, але повинні враховувати дійсний конкурентний потенціал даного суб'єкта і напрямки його використання в мінливих умовах господарювання.

2. Форсайтні технології, як інструменти формування конкурентоспроможності суб'єктів інноваційного підприємництва. В цьому аспекті має сенс звернути увагу на форсайтні технології (від англ. foresight – погляд в майбутнє). Відмінність прогнозу від форсайтних технологій полягає в тому, що він детермінований імовірнісним суб'єктивно-лінійним судженням експерта, в той час як форсайтні технології характеризуються системністю, комплексністю, не лінійністю і враховують динамічні чинники майбутніх і поточних змін. Тому форсайт, в тому числі, інноваційний, варто розглядати як наближене уявлення про майбутнє. Для форсайтних технологій в цілому характерний підхід, який спрямований на активне конструювання майбутнього, він включає такі основні процедури: по-перше, акумулюються знання (їх джерела і носії), необхідні для подання можливих напрямків розвитку будь-якого об'єкта (в даному випадку суб'єкта інноваційного підприємництва); по-друге, формулюються сценарії, які включають чотири основні компоненти поточних і майбутніх змін (соціальні, економічні, політичні та технологічні зміни); по-третє, структуруються основні тренди, які будуть визначати простір розвитку і зміни будь-якого об'єкта (в даному випадку суб'єкта інноваційного підприємництва) [1, с. 3].

Форсайт-проекування – це особливий інструмент формування та планування конкурентоспроможного майбутнього, яке може бути представлено безліччю (набором) сценаріїв, які передбачають активне конструювання майбутнього в сьогоденні за рахунок інваріантного передбачення тенденцій зміни соціально-політичних і економіко-технологічних аспектів і середовищних характеристик функціонування суб'єктів інноваційного підприємництва.

Форсайт-проекування варто розглядати і як спосіб досягнення мети (конкурентоспроможність), і як певним чином упорядковану діяльність (в даному контексті – діяльність з управління функціонування і розвитком суб'єктів інноваційного підприємництва).

Дорожня карта сприяє виявленню вузьких місць в функціонуванні та розвитку суб'єкта інноваційного підприємництва, що знижують його конкурентоспроможність (нестача капіталу, низький технологічний потенціал, розриви в ланцюжку поставок), які необхідно “розширити” для накопичення конкурентного потенціалу та конкретизації пріоритетів в сфері обраного шляху розвитку (як правило, конкретизуються ключові аспекти розвитку: ресурси, кадри, інвестиції/фінанси, наука і технології). Залежно від накопиченого досвіду функціонування і розвитку суб'єкта інноваційного підприємництва дорожня карта може формалізувати майбутні напрями конкурентоспроможного зростання даного суб'єкта з урахуванням найбільш важливих факторів зовнішнього (в тому числі, інноваційної) і внутрішнього середовища.

Дорожнє картування в контексті даної теми є комплексним інструментарієм моделювання майбутнього стану суб'єкта інноваційного підприємництва в рамках досягнення поставленої стратегічної мети: забезпечення належного рівня конкурентоспроможності цього суб'єкта в нових інноваційних умовах [4, с. 101]. Крім використання прогнозних даних, отриманих за допомогою застосування економіко-математичних методів (використовуваних в рамках форсайт-проекування), дорожнє картування узагальнює думки експертного співтовариства про найважливіші напрямки розвитку галузей діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про практичну доцільність застосування сучасних інструментів (форсайт – проєкування і дорожнього картування) в управлінні конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємництва.

Форсайт-проекування має відношення до процесів передбачення, які визначають можливості та загрози, які можуть виникнути в середньостроковій і довгостроковій версіях майбутнього на підприємстві. Як спосіб мислення, форсайт-проекування також заохочує інновації, стратегічну оцінку та про активне формування майбутнього. якщо традиційне планування було направлено на запобігання невдачі, стратегічний форсайт приділяє пріоритетну увагу стійкості до зовнішніх впливів, а саме, раннього виявлення і швидкого відновлення. далекоглядні, адаптивні і стійкі інноваційні підприємництва дозволяють притягати і формувати події найкращим чином для своїх цілей.

Форсайт-проекування, в поєднанні з підходом по комплексним адаптивним системам, сприяє розвитку здатності до передбачення і оперативним діям. Він може допомагати інноваційним підприємствам вирішувати завдання довгострокового планування перед лицем невизначеності та стрімко розвиватися. Інноваційним підприємствам, що розвиваються, часто стикаються з обмеженими ресурсами і можливостями для розвитку потенціалу форсайта. Дане дослідження припускає, що при наявності достатньої волі, поточні та триваючі дії в області форсайт-проекування можуть бути використані з вигодою для довгострокового планування цілей інноваційним підприємствами.

Література

1. Andriushchenko K. The formation of the system of intellectual capital management at enterprises / K. Andriushchenko // Технологический аудит и резервы производства. – 2017. – 2/4 (34). – С. 4–9.
2. Борисюк І. О. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства / І. О. Борисюк, А. В. Срьоменко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. праць. – Київ : НАУ, 2012. – Вип. 33. – С. 14–19.
3. Рябушкіна А. А. Якість продукції та забезпечення її конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / А. А. Рябушкіна. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2184>
4. Труніна І. М. Забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності : монографія / І. М. Труніна. – Харків : Точка, 2013. – 436 с.

References

1. Andriushchenko K. The formation of the system of intellectual capital management at enterprises / K. Andriushchenko // Tekhnolohycheskij audyt y rezervy proyvodstva. – 2017. – 2/4 (34). – P. 4–9.
2. Bory'syuk I. O. Osnovni napryamy` pidvy`shhennya konkurentospromozhnosti pidpry`yemstva / I. O. Bory'syuk, A. V. Yer`omenko // Problemy` pidvy`shhennya efekty`vnosti infrastruktury` : zb. nauk. pracz`. – Ky`yiv : NAU, 2012. – Vy`p. 33. – S. 14–19.
3. Ryabushkina A. A. Yakist` produkciyi ta zabezpechennya yiyi konkurentospromozhnosti [Elektronny`j resurs] / A. A. Ryabushkina. – Rezhy`m dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2184>
4. Trunina, I. M. (2013), Zabezpechennya konkurentospromozhnosti subyektiv pidpryyemnyczkoyi diyalnosti [Provision of competitiveness of entrepreneurship entities : monograph], Publishing House "Tochka", Kharkiv, Ukraine

Надіслана/Written: 19.04.2017 р.
Надійшла/Received: 24.04.2017 р.
Рецензент: д.е.н., проф. О. І. Гончар